

Muxayya DJUMANIYAZOVA,
UrDU Pedagogika va psixologiya kafedrası dotsenti
E-mail: muhayyo@list.ru

JTSBMQTMOI Samarqand filiali dotsenti F.Eshnazarova taqrizi asosida

TALABALAR O'QUV MOTIVATSIYANI EMPIRIK JIHATDAN O'RGANILISHI

Annotatsiya

Maqolada ta'lim muassasalarida talabalarning o'quv faoliyatiga bo'lgan qiziqishini oshirishning ilmiy asoslarini ochib beriladi. Tadqiqot o'quv jarayonida talabalar motivatsiyasining o'sishini ta'minlovchi asosiy omillar va metodlarni aniqlashga qaratilgan. Tahlil qilingan ma'lumotlar asosida talabalarning darslarga qatnashish istagini kuchaytiruvchi pedagogik usullar va yondashuvlar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: Talabalar motivatsiyasi, empirik tadqiqot, o'quv jarayoni, pedagogik usullar, ta'lim metodologiyasi, motivatsiya oshirish omillari.

ИЗУЧЕНИЕ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ С ЭМПИРИЧЕСКОЙ ТОЧКИ ЗРЕНИЯ

Аннотация

В статье раскрываются научные основы повышения интереса студентов к образовательной деятельности в образовательных учреждениях. Исследование направлено на выявление основных факторов и методов, обеспечивающих рост мотивации студентов в образовательном процессе. На основе проанализированных данных разработаны педагогические методы и подходы, позволяющие повысить желание учащихся посещать занятия.

Ключевые слова: Мотивация учащихся, эмпирическое исследование, образовательный процесс, педагогические методы, методика обучения, мотивационные факторы.

STUDY OF STUDENT STUDY MOTIVATION FROM THE EMPIRICAL POINT OF VIEW

Annotation

The article reveals the scientific basis of increasing students' interest in educational activities in educational institutions. The research is aimed at identifying the main factors and methods that ensure the growth of student motivation in the educational process. Based on the analyzed data, pedagogical methods and approaches have been developed to increase students' desire to attend classes.

Keywords: student motivation, empirical research, educational process, pedagogical methods, educational methodology, motivational factors.

Kirish. Bugungi kunda, pedagogik psixologiya fanida o'quv motivatsiyasi muammosi eng muhim muammolardan biri sifatida tan olingan. O'quv motivatsiyasi ta'lim faoliyatining asosiy maqsadlariga muvaffaqiyatli erishishning asosiy omili sifatida qaraladi. Ta'lim faoliyati tizimi va o'quv jarayonini yagona tashkiliy shablonlarga muvofiq qurish amaliyotda o'quvchi shaxsining individual psixologik xususiyatlariga etarlicha yo'naltirilgan emas, tashqi omil sifatida o'qitish shaklining ichki omillar bilan aloqasi juda kam hisobga olinadi. Zero, talabaning faolligini belgilovchi va uning faoliyatini rivojlantiruvchi omil - ta'lim (o'quv) motivatsiyasi xisoblanadi. Milliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan ko'plab islohotlar shuni ko'rsatadiki, mamlakatdagi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy vaziyatdagi har qanday o'zgarishlar, ijtimoiy munosabatlardagi o'zgarishlar har gal jamiyatning yangi ehtiyojlaridan kelib chiqib, pedagogik faoliyatning maqsad va vazifalarini qayta ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Hozirda ta'lim maqsadlari o'zgarimda - bilim olishdan shaxsni rivojlantirish, o'z-o'zini rivojlantirish texnologiyalarini o'zlashtirish nazarda tutilmoqda. Shuningdek, muammoli vaziyatlarda nostandart qarorlar qabul qilish qobiliyati, shaxsiy yo'nalishlarni shakllantirish, o'zlashtirishga kreativ yondashuv, o'z-o'zini rivojlantirish va shaxsiy o'sish qobiliyati takomillashirish bugungi kun talab va vazifasiga aylanmoqda. Shu munosabat bilan, pedagogik psixologiyada haqli ravishda asosiy masalalardan biri hisoblangan ta'lim faoliyati samaradorligini oshirish uchun motivatsiya muammosi yanada dolzarb bo'lib bormoqda.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. E.V.Karpova tomonidan ishlab chiqilgan o'quv faoliyati motivatsiyasining tuzilishi va genezisining yaxlit kontseptsiyasida, o'quv faoliyatida shaxsning motivatsion sohasi genezisining etakchi mexanizmi

"qo'shni" darajalarning darajalararo o'zaro ta'siri mexanizmi ekanligi aniqlangan [1]. O'quv faoliyatini o'zlashtirish jarayonida shaxsning motivatsion sohasi genezisining umumiy namunasi uning tizim genezisining barcha asosiy tamoyillariga bo'ysunishi - notekislik, geteroxroniya, integratsiya va differentsiatsiyaning kuchayishi, konsolidatsiya. O'quv faoliyatini o'zlashtirish jarayonida shaxsning motivatsion sohasi genezisining umumiy namunasi uning tizim genezisining barcha asosiy tamoyillariga bo'ysunishi - notekislik, geteroxroniya, integratsiya va differentsiatsiyaning kuchayishi, konsolidatsiya. Bu barcha qonuniyatlar va tamoyillar individual darajada emas, balki asosiy motivatsion quyi tizimlar darajasida eng aniq namoyon bo'ladi.

O'quv faoliyatini o'zlashtirish jarayonida motivatsion sohaning genezisi o'rnatilgan metatizim darajasiga ega tizimlarga tegishli bo'lganligi sababli ham bir qator o'ziga xos qonuniyatlarga ega ekanligi aniqlandi [2]. Motivatsion soha genezisida yetakchi rolni ontologik jihatdan o'z ichiga olgan metatizimlar - shaxs, faoliyat va ijtimoiy muhitning metatizimlari o'ynashi isbotlangan. Uchala metatizim ham nafaqat ijobiy, balki salbiy motivatsiya manbalaridir. Shu sababli, ta'lim faoliyatini o'zlashtirish jarayonida shaxsning motivatsion sohasining butun vujudga kelishi jarayoni ikki qarama-qarshi tendentsiyaning qarama-qarshi birligi - ijobiy va salbiy motivatsiyani shakllantirishga qaratilgan.

Ta'lim faoliyatida shaxsning motivatsion sohasi genezisi qonuniyatlari aniqlangan, ular umumiy va o'ziga xos genetik tizim qonuniyatlarni to'ldiradi. Bu, xususan, asosiy motivatsion quyi tizimlarning har birida sezgir davrning mavjudligi; motivatsion sohani tashkil etishning ko'plab qonuniyatlarining genetik nisbiyligi; motivatsion qonuniyatlar harakatida gender farqlarining mavjudligi kabilarni qamrab oladi.

Psixologiyada ta'lim faoliyati uchun motivatsiya muammosini o'rganar ekan, E.V.Karpova ta'lim faoliyati uchun motivatsiya muammosining hozirgi holatiga mehnat faoliyati uchun motivatsiya xususiyatlarini o'rganish bilan bog'liq bo'lgan maxsus yo'nalish ta'sir qilganligini ta'kidlaydi. Bu tadqiqotlar ham sof nazariy, ham amaliy xarakterga ega edi. Bu fakt faoliyatning asosiy turlaridan biri - mehnat motivatsiyasini boshqa ikkita - ta'lim va o'yin bilan solishtirganda o'rganishning aniq ustunligini ko'rsatadi. E.V.Karpova misol tariqasida "mehnat sarmoya kiritishlar nazariyasi"ni keltiradi. Unga ko'ra, inson o'z ishiga qanchalik ko'p kuch sarflasa, ya'ni unga qanchalik ko'p "sarmoya kiritisa", u shunchalik ko'p uni o'ziga tortadi va rag'batlantiradi, nafaqat uning natijalari, balki undan qoniqish ham o'sadi. Bu nazariyaning amaliy ahamiyati katta ahamiyatga ega. Bu biz ko'rib chiqayotgan o'quv faoliyati uchun motivatsiya muammosiga ham tegishli. Shuni ta'kidlash kerakki, E.V.Karpova tomonidan olib borilgan tadqiqotlar natijalari ta'lim faoliyati motivatsiyasi psixologiyasi uchun muhim bo'lgan pozitsiyani tekshirish bo'lib, unga ko'ra undagi shaxsning motivatsion sohasi tarkibiy-darajali tamoyiliga asoslanadi va tabiiy ravishda tashkil etilgan darajalar to'plamining ierarxiyasini shakllantiradi.

Umuman olganda, quyidagilarni xulosa qilish mumkin. Birinchidan, barcha yirik psixologik nazariyalar xulq-atvor va faoliyat sabablarini, shu jumladan ta'limni tushunish manbalari edi; boshqasining katta murakkabligi va polimotivatsiyasini tushunish.

Ikkinchidan, o'quv faoliyati motivatsiyasini o'rganish uchun zarur shart-sharoitlar, birinchi navbatda, bixeviorizm, shuningdek qisman gumanistik va kognitiv psixologiyada shakllangan o'rganish nazariyalarida mavjud edi.

Adabiyot manbalarida "o'rganish motivi", "o'rganish uchun motivatsiya", "o'quv faoliyati motivatsiyasi" tushunchalariga nisbatan sezilarli darajada kamroq ta'riflar mavjud. Umumiy psixologik munozaralardan farqli o'laroq, bu masala bo'yicha keskin muhokamalar minimal darajaga tushiriladi. Demak, S.P. Manukyaning fikricha, ehtiyojlar bilim olish motivlari emas. Ta'lim faoliyatining asosiy xususiyatlaridan biri - o'qituvchi javob beradigan ehtiyojning o'ziga xosligi - "o'rganish kognitiv ehtiyojni qondirishga qaratilgan".

O'quv faoliyatining motivlari deganda o'quv faoliyatining namoyon bo'lishini belgilovchi barcha omillar tushuniladi: ehtiyojlar, maqsadlar, munosabatlar, burch hissi, qiziqishlar va boshqalar. O'quv faoliyati motivatsiyasi o'quv faoliyatiga kiritilgan motivatsiyaning alohida turi hisoblanadi. Ko'pincha bu atama "kognitiv motivatsiya" tushunchasining sinonimi sifatida ishlatiladi.

Muhokama. Bizning fikrimizcha, motivlarni faqat ichki va tashqi turlarga bo'lish yetarli emas degan fikr qonuniydir. Tashqi motivlarning o'zi ijobiy (muvaffaqiyat, yutuq motivlari) va salbiy (qochish, himoya qilish motivlari) bo'lishi mumkin. 1 jadval

T.I.Ilinaning universitetida o'qish motivatsiyasini o'rganish metodikasi natijalar tahlili (Mann Uitni mezon bo'yicha n=164)

Shkalalar	Talim shakli	N (soni)	O'rta rang	Ranglar summasi	U	p
Bilim olish	Kunduzgi	61	92,70	5655,00	2519,000	,034*
	Sirtqi	103	76,46	7875,00		
	Jami	164				
Kasb egallash	Kunduzgi	61	90,19	5501,50	2672,500	,107
	Sirtqi	103	77,95	8028,50		
	Jami	164				
Diplomga ega bo'lish	Kunduzgi	61	78,85	4810,00	2919,000	,446
	Sirtqi	103	84,66	8720,00		
	Jami	164				

Izoh: * p<0,05

T.I.Ilinaning universitetida o'qish motivatsiyasini o'rganish metodikasi natijalar tahliliga ko'ra bilimlarni o'zlashtirish shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabarlari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatildi (U=2519,000; p<0,05). Ushbu holat kunduzgi ta'limda o'qiyotgan talabalar bilim olishga intilish darajasi sirtqi ta'lim talabalariga nisbatan yuqori ekanligini ko'ramiz. Mazkur holat ta'lim jarayonining tashkil etilishi va kunduzgi ta'lim shaklida tahsil olayotgan talabalar ko'proq vaqtni oliyhoga o'tkazishi, umrining ma'lum bir qismini o'qish faoliyati bilan mashg'ul bo'lishi bilan izohlanishi mumkin.

Demak, A.R.Mansurova ishida ta'lim motivatsiyasi turli xil rag'batlantirish - ehtiyojlar, motivlar, maqsadlar, ideallar, qiziqishlar, intilishlarni o'z ichiga oladi. "Tizimli ta'lim sifatida o'quv motivatsiyasi kengroq tizim bilan - shaxsiy motivatsiya bilan bog'liq". Muallifning fikricha, ta'lim motivatsiyasining markaziy tarkibiy qismi o'quvchilarni nafaqat bilimga, balki uni egallash usullariga yo'naltirishni o'z ichiga olgan ta'lim va kognitiv motivlardir.

Bugungi kunga kelib, umumiy psixologik tushunchadagi motivatsiya nafaqat murakkab, dinamik shakllanish, balki o'quv faoliyati motivatsiyasi ham shunga o'xshash, bundan kam bo'lmagan murakkab tashkil etilgan shakllanishdir, degan g'oya shakllangan. Adabiy manbalarni tahlil qilish va o'quv faoliyatining psixologik tahlili shuni ko'rsatdiki, ushbu faoliyat motivatsiyasining xususiyatlari ikkita asosiy toifaga birlashtirilgan. Bu uning uchun ham, umuman shaxsiyat tizimi uchun ham xos bo'lgan umumiy xususiyatlar; ta'lim faoliyatini rag'batlantirish uchun maxsus bo'lgan xususiyatlar, ammo ular shaxsning motivatsion tizimini tashkil etishning umumiy xususiyatlari bilan bog'liq va unga bog'liq. Binobarin, ta'lim faoliyati motivatsiyasi uning umumiy psixologik tushunchasida o'ziga xos turkib bo'lib, mazmuni va tuzilishining murakkabligi bilan tavsiflanadi va umuman, tizimli va juda o'ziga xos shaxs sifatida ishlaydi.

O'quv faoliyati uchun motivatsiya psixologiyasining kontseptual apparatini tahlil qilish zarur ko'rinadi, chunki u hozirgacha olingan natijalarni ko'rib chiqish va batafsil tavsiflashga yordam beradi[3]. Umuman motivatsiya psixologiyasida qo'llaniladigan kontseptual apparatni va xususan, o'quv faoliyati motivatsiyasini qisqacha tavsiflab, biz ta'lim faoliyati motivatsiyasining empirik va eksperimental tadqiqotlarini ko'rib chiqishga o'xtalib o'tishni zarur deb hisoblaymiz. Motivatsiya hodisasi tadqiqotchilar e'tiborini qadim zamonlardan beri o'ziga tortganini yuqorida aytib o'tgan edik. Filogenez jarayonida motivatsiyaning, jumladan, tarbiyaviy motivatsiyaning kelib chiqishi haqidagi nuqta nazar bir necha bor o'zgaraganligi va muayyan tarixiy davra fanning rivojlanish darajasiga bog'liqligi qayd etildi. Bizning ishimizning bir qismi sifatida, bu haqdagi g'oyalarni xronologik tartibda to'liq ko'rib chiqishga da'vo qilmasdan, biz o'rganish mavzusi bilan bevosita bog'liq bo'lgan eng muhimlarini ko'rib chiqamiz.

Metodlar tahlili. Biz talabalarining o'quv motivatsiyasiga ta'lim shaklining qay darajada ta'sir qilishini aniqlash uchun T.I.Ilinaning universitetida o'qish motivatsiyasini o'rganish metodikasini, Talabalarining o'quv motivlarini diagnostika qilish metodika (A.A.Rean va V.A.Yakunin, N.T.Badmaeva tomonidan tahrirlangan) larini Urganch davlat universitetining sirtqi va kunduzgi bo'limlarida tahsil oluvchi talabalarida o'tkazdik (1 va 2 jadval).

Kasbni egallash shkalasi bo'yicha aksincha, kunduzgi va sirtqi ta'lim talabarlari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatilmadi (U=2672,500; p>0,05). Ya'ni har ikkala toifadagi o'qitish shaklida ham talaba kasbiy faoliyat nuqta nazardan nazariy bilim olib, amaliy ko'nikmalarni egallay olar ekan.

Diplom olish shkalasi natijalar tahlilida kunduzgi va sirtqi ta'lim talabarlari orasida ahamiyatli tafovutlar kuzatilmadi (U=2919,000; p>0,05). Oliy o'quv yurtida tahsil olayotgan talabalarining har birida, qaysi kursda o'qishidan qat'iy nazar diplom olish motivi bir xilda kuzatilar ekan.

2 jadval

Talabalarning o'quv motivlarini diagnostika qilish metodikasi (A.A.Rean va V.A.Yakunin, N.T.Badmaeva tomonidan tahrirlangan) natijalar tahlili (Mann Uitni mezon bo'yicha n=164)

Shkalalar	Talim shakli	N (soni)	O'rtacha rang	Ranglar summasi	U	p
Muloqot	Kunduzgi	61	92,18	5623,00	2551,000	.043*
	Sirtqi	103	76,77	7907,00		
	Jami	164				
Qochish	Kunduzgi	61	103,20	6295,00	1879,000	.000***
	Sirtqi	103	70,24	7235,00		
	Jami	164				
Obro'	Kunduzgi	61	86,34	5267,00	2907,000	.423
	Sirtqi	103	80,22	8263,00		
	Jami	164				
Kasbiy	Kunduzgi	61	80,07	4884,00	2993,000	.611
	Sirtqi	103	83,94	8646,00		
	Jami	164				
Ijodiy	Kunduzgi	61	72,02	4393,00	2502,000	.027*
	Sirtqi	103	88,71	9137,00		
	Jami	164				
Ta'lim	Kunduzgi	61	93,46	5701,00	2473,000	.023*
	Sirtqi	103	76,01	7829,00		
	Jami	164				
Ijtimoiy	Kunduzgi	61	88,34	5388,50	2785,500	.223
	Sirtqi	103	79,04	8141,50		
	Jami	164				

Izoh: * p<0,05; *** p<0,001

Talabalarning o'quv motivlarini diagnostika qilish metodikasi natijalarini tahlil qilish davomida muloqot shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlarni kuzatildi (U=2551,000; p<0,05). Muloqot motivlari kunduzgi ta'limda tahsil olayotgan talabalarda sirtqi ta'lim shaklida o'qiyotgan talabalarga qaraganda yuqori bo'lar ekan. Bunda asosan kunduzgi ta'limda talabalarning o'zaro hamkorlikdagi faoliyatini ta'minlashga, birgalikda muloqot qilishga vaqt omilining yetarlicha bo'lishi sabab bo'la oladi. Shuningdek, qochish motivi shkalasi bo'yicha ham kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlarni kuzatildi (U=1879,000; p<0,001). Sirtqi ta'lim talabalarining kunduzgi ta'lim talabalaridagi kabi o'quv materialini o'zlashtirish va jamoaviy hamkorlik uchun vaqtning yetishmasligi qochish motivini pasaytiruvchi omil bo'lib xizmat qilgan ekan.

Obro'ga ega bo'lish motivi shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatilmadi (U=2907,000; p>0,05). Chunki ikkala ta'lim shaklida ham sinalluvchilar talaba maqomiga birdek loyiq bo'ladilar. Bu esa kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari bir xil obro'ga ega bo'lishi bilan izohlanadi. Kasbiy motivlar shkalasi bo'yicha ham kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatilmadi (U=2993,000; p>0,05). kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari o'qitish shaklidan qat'iy nazar, kasbiy ko'nikmalarni birdek egallaydilar. Bunga isbot sifatida yuqorida tahlil qilingan T.I.Ilinaning universitetda o'qish motivatsiyasini o'rganish metodikasi natijalar tahlilini ham keltirishimiz mumkin.

Ijodiy motivlar shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ahamiyatli tafovutlar kuzatildi (U=2502,000; p<0,05). Unga ko'ra sirtqi ta'lim talabalarida kunduzgi ta'lim talabalariga qaraganda ijodiy motivlar yuqori darajada bo'lar ekan. Mazkur holat ularda ijod erkinligi uchun vaqt chegaralanmaganligi, o'qitish shaklida mustaqil izlanishni talab qiluvchi mustaqil ta'lim soatlarining ko'pligi, nazariya va amaliyot birligi mavjudligi bilan izohlanadi.

Ta'lim motivi shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatildi (U=2473,000; p<0,05). Kunduzgi ta'limda tahsil olayotgan talabalarda sirtqi ta'lim talabalariga nisbatan ta'lim motivi yuqori

bo'lar ekan. Kunduzgi ta'lim shakli talabalari ta'lim jarayoniga butun o'quv yili davomida moslashadilar. Ushbu moslashish xususiyati ularda ta'lim motivlarining oshishiga xizmat qiluvchi omil bo'lishi mumkin.

Ijtimoiy motivlar shkalasi bo'yicha kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida ishonch darajasidagi tafovutlar kuzatilmadi (U=2785,500; p>0,05). Har ikkala ta'lim shaklida ham sinalluvchilar o'zaro munosabatga kirishadilar. Bu esa kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari birdek ijtimoiylashishga intilishi bilan izohlanadi.

Xulosa. Nazariy va amaliy tahlillar natijasida quyidagi xulosalarga ega bo'ldik:

1. O'quv motivatsiyasi samaradorligi bir qator omillar bilan belgilanadi: ta'lim tizimining tabiati, pedagogik jarayonning tashkil etilishi, o'qituvchining shaxsiy xususiyatlari, o'quv fanining o'ziga xos xususiyatlari, talabaning o'ziga xos xususiyatlari (jinsi, yoshi, o'zlashtirish darajasi, intellektual rivojlanish va qobiliyatlar, qadriyatlar yo'nalganligi, o'z-o'zini hurmat qilish va boshqalar).

2. Motivatsiya shaxsning holatlari va munosabatlarini o'zgartirish jarayoni sifatida motivlarga asoslanadi, ular o'ziga xos motivlar, shaxsni harakat va harakatlarni bajarishga majbur qiladigan sabablar deb tushuniladi. Motivlarning roli ehtiyojlar va qiziqishlar, intilishlar va his-tuyg'ular, munosabat va ideallar o'rtasida o'zaro bog'liqdir. Shuning uchun motivlar juda murakkab shakllanishlar bo'lib, ularda muqobil variantlarni tahlil qilish va baholash, tanlash va qaror qabul qilish amalga oshiriladigan dinamik tizimlar mavjud.

3. Kunduzgi ta'limda o'qiyotgan talabalarining bilim olishga intilish darajasi sirtqi ta'lim talabalariga nisbatan yuqori. Lekin kasbni egallash va diplom olishga intilish motivlari kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalari orasida bir xil darajada.

4. Obro'ga ega bo'lish, kasbiy motivlar, ijtimoiy motivlar kunduzgi va sirtqi ta'lim talabalarida bir xil darajada rivojlangan. Lekin ijodiy motivlar sirtqi ta'lim talabalarida kunduzgi ta'lim talabalariga qaraganda yuqori bo'lsa, muloqot motivlari kunduzgi ta'limda tahsil olayotgan talabalarda sirtqi ta'lim shaklida o'qiyotgan talabalarga qaraganda yuqori ekanligi aniqlandi.

ADABIYOTLAR

1. Maleko E. V. et al. Applying innovative teaching techniques and methods, when teaching cultural studies in higher education institutions //www. mjltm. com info@ mjltm. org. – 2018. – C. 18.
2. Boström L., Bostedt G. What about study motivation? Students and teachers' perspectives on what affects study motivation //International Journal of Learning, Teaching and Educational Research. – 2020. – T. 19. – №. 8. – C. 40-59.
3. Tuan L. T. An Empirical Research into EFL Learners' Motivation //Theory & Practice in Language Studies (TPLS). – 2012. – T. 2. – №. 3. Виллюнас, В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Виллюнас. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 288 с.
4. Djumaniyazova M.X. Talabalar o'quv motivatsiyasini rivojlanishi - psixologik muammo sifatida. "Pedagogik akmeologiya" xalqaro ilmiy-metodik jurnali. №6(8) 2023
5. Djumaniyazova M.X. Psychological Aspects of Learning Motivation of Students. Excellencia: international multi-disciplinary journal of education. Volume 02, Issue 01, 2024

6. Ильин, Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. -СПб : Питер, 2011. -512 с.
7. Курдюкова Н.А. Оценивание успешности учебной деятельности какпсихолого-педагогическая проблема. – СПб.: Питер, 2007. - 386 с.
8. Маркова, А. К. Формирование мотивации учения / А. К. Маркова, Т. А.Матис, А. Б. Орлов. – М. : Просвещение, 1990. – 192 с.
9. Маслоу А. Мотивация и личность. – СПб.: Питер, 2013.
10. Мильман В.Э. Внутренняя и внешняя мотивация учебной деятельности //Вопросы психологии. – 2007. – № 5. – С. 42-47.
11. Хекхаузен, Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – СПб: Питер,2013. – 860 с.